

Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Ἐνάπτυξις τοῦ θέματος μετὰ προσθηκῶν καὶ σημειώσεων ὑπὸ τοῦ κ. Ν. ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ)

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐξεδόθη εἰς τριακοντασέλιδον τεῦχος τὸ περιεχόμενον τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ τοῦ Δημαρχείου τοῦ Cadore δοθείσης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Mariotti (α) διαλέξεως.

Ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς, ἀρχόμενος τοῦ θέματος, χαρακτηρίζει τὸ τουριστικὸν φαινόμενον ὡς σύνολον γεγονότων καὶ σχέσεων συναφῶν πρὸς τὴν κίνησιν τῶν διὰ λόγους ἀναφυγῆς, ἐκπαιδεύσεως (β) καὶ θεραπείας μετακινουμένων.

Περαιτέρω βαίνων, ἐκφορίζει ὑπὲρ τῆς καὶ ὡς πρὸς τὸν τουρισμὸν ἀποδοχῆς τῆς γνώμης τοῦ Vilfredo Pareto, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν τουριστικὴν ἰσορροπίαν. Διὰ δὲ τοῦ ὄρου τούτου ὁ Mariotti δὲν νοεῖ μόνον ποσοτικῶς τὸν συμψηφισμὸν κέρδους ἐκ τοῦ διὰ τῶν εἰσερχομένων περιηγητῶν εἰσαγομένου καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἐξερχομένων διαφεύγοντος συναλλάγματος: «**ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου εἶναι πολὺ ἐδρευτέρα καὶ περιεκτικωτέρα. Αὕτη δὲ δέον νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐνεργητικότητος καὶ παθητικότητος (γ) ὅπερ ἐκ τῆς περιηγητικῆς κινήσεως**

α) Angelo Mariotti, διαπρεπὴς νομομαθὴς καὶ οικονομολόγος γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τὸ 1892. Καθηγητὴς τῆς Τουριστικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ρώμης, διετέλεσε Γενικὸς Διευθυντὸς τοῦ Ἰταλικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ (ENIT) μέχρι τοῦ 1935, ὅτε καὶ ἀπεχώρησεν αὐτοῦ λόγῳ διαφωνίας πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργὸν τῆς χώρας του. Ἐξέδωκε: «Corsi di Economia Turistica», ἔργον ἀριθμοῦν πλείονας ἐκδόσεις, «L' importanza economica del Turismo», «L' Enseignement du Tourisme» κ.ἄ., ἐδημοσίευσεν δὲ πληθὺν μελετῶν ἀνατυπωθεισῶν εἰς ἴδια τεύχη. Διατελεῖ ἀντιπρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Τουριστικῶν Ἐπιστημόνων, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς πραγματογνωμόνων τοῦ Διεθνoῦς Ἰνστιτούτου Τουριστικῶν ἔρευνῶν, μέλος μόνιμον τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Α.Ι.Τ., πρόεδρος τοῦ ἐν Ρώμῃ Κέντρου Τουριστικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τεχνικὸς σύμβουλος τῶν κυριωτέρων τουριστικῶν ὁργανώσεων τῆς Ἰταλίας.

β) Οἱ σπουδασταὶ θεωροῦνται, καθ' ἡμᾶς, περιηγηταὶ ἐφ' ὅσον καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῆς χάριν σπουδῶν ἐν τινὶ τόπῳ παραμονῆς αὐτῶν, δὲν ἀσκοῦν ἐπάγγελμα ἀποφέρων κέρδη καλύπτοντα τὰς δαπάνας παραμονῆς καὶ σπουδῶν αὐτῶν.

γ) Attività—passività. Βλέπε Ν. Αἰ γ ι ν ἡ τ η ν: «Ἐνεργητικὸς καὶ Παθητικὸς προϋπολογισμὸς. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει οὔτε τὸ οικονομικὸν ἐμπόδιον διὰ μίαν ραγδαίαν ὀργανωτικὴν ἐξόρμησιν, τὴν ὅποιαν δύναται ἐκ τοῦ ἀσφαλούς νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ Κυβέρνησις ἐφ' ὅσον ἐκλέξῃ νὰ καταλληλότερα πρόσωπα.

Τοιοῦτοτρόπως θὰ διασφαλίσῃ τὴν ταχέαν ἐπίτευξιν τῆς εὐημερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, μὴ ἀποκλειομένης τῆς ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀυξήσεώς τῆς εἰς ἐπίπεδον ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ Ἑλβετικοῦ Λαοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν ὑστερεῖ εἰς εὐφυτῶν καὶ ἐργατικότητά καὶ πλεονεκτητῆ κατὰ τὸ ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι προικισμένη μὲ περισσότερον φυσικὸν πλοῦτον. Πρέπει, ὅμως, ὡς εἶδομεν, νὰ μιμηθῶμεν τοὺς προηγμένους λαοὺς εἰς μεθοδικότητα καὶ νὰ ἀντικαταστήσωμεν, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, τὸν ἐμπειρισμὸν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ὁργανώσεως, εἰς δλους τοὺς τομεῖς τῶν κρατικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐργασιῶν.

ἀπορρέει ἐν τῷ γενικῷ πλαισίῳ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν». Ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου «Τουριστική ἰσορροπία» δὲν περιορίζεται εἰς τὴν οἰκονομικὴν σφαιρᾶν. Ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια αὐτῆς, περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς πλευρᾶς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς περιγητικῆς κινήσεως προέρχονται. Οὕτω, ἐξωσυνοριακῆς κατευθύνσεως περιγητικὰ ρεύματα, τυχὸν ἰσχυρότερα τῶν παρομοίων προσελεύσεως, δυνατόν νὰ προκαλέσουν ἔλλειμμα, ἀλλ' αἱ ἐκ τῶν πρὸς ξένους τόπους ταξιδίων συνέπειαι, αἱ ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαί, θὰ ἀποβοῦν ἐπωφελέστεραι εἰς τὴν χώραν : Οἱ ἐξερχόμενοι τῶν ὁρίων τῆς χώρας μόνιμο κάτοικοι, ἐπανερχόμενοι εἰς αὐτήν, συναποκομίζουσι ἐκ τῶν ταξιδίων τὴν γνώσιν, ἐντυπώσεις, ὑγίαν ἀποκατασταθεῖσαν καὶ ἐν γένει ἐπιρρωννύμενοι, ἀποδοτικώτεροι καθίστανται εἰς τὸ ἀναλαμβάνον ἐργὸν αὐτῶν. Τοιαύτη ἀντίληψις, ὄχι τόσον νεαρά (δ), κρηπιδουταὶ ἐπὶ τῆς ἀποκρυσταλλωθείσης ἡδὴ γνώμης, τῆς εἰς τὸν τουρισμὸν προσδόσεως τοῦ χαρακτῆρος φαινομένου κοινωνικοῦ καὶ ἀποτελοῦντος οἰοῦνται γέφυραν πρὸς ζεῦξιν χάσματος τυχὸν μεταξὺ τῶν λαῶν ὑφισταμένου λόγῳ μῆπω τεχνικῶς κατανηκθεισῶν ἀποστάσεων, κυρίως ὅμως ἕνεκα ἀναμνήσεως δυσάρεστων γεγονότων, οἷα ὁ φθοροποιὸς πόλεμος, ἕνεκα ὑπαρχουσῶν διαφορῶν καὶ ἄλλων αἰτίων (ε).

Ἄλλὰ καὶ καθόσον εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τουρισμὸν ἀφορᾷ ἡ τουριστικὴ ἰσορροπία ἀποκαθίσταται κατὰ τὰ ρηθέντα. Ἡ δὲ ὑπὲρ τῆς ἐν ἐκάστη χώρᾳ ἀναπτύξεως αὐτοῦ καὶ μόνου γνώμη, ἐμμέσως ἐξενεχθεῖσα, δὲν εὐσταθεῖ, τὸ μὲν πρὸς τὴν ἀποφυγὴν ἀντιποίνων, τὸ δὲ διὰ τὸ διάφορον τῆς τουριστικῆς ὑποστάσεως ἐκάστης χώρας (ζ), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ τὰ ἰσχυρότερα κίνητρα καὶ εἰς ὃ ἡ τουριστικὴ ἰσορροπία κατὰ τὸ μεῖζον ὀφείλεται. Ἀπὸ οἰκονομικῆς δὲ πλευρᾶς ἐξεταζόμενον τοῦ θέματος, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ δὲν φαίνεται ὑποβοηθοῦσα ἡ πτώσις τῆς ἀξίας τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος χώρας τινος, ἰδίᾳ ἐὰν αὕτη δὲν κέκτηται ἴδια μέσα παραγωγῆς, ὅπερ συνεπάγεται τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ προέροχεται εἰς εἰσαγωγάς : ὁ περιγητικῆς, μεταβαίνων εἰς χώραν ἔχουσαν, τυχόν, πλημμελῶς ἀνεπτυγμένην τὴν παραγωγὴν καταναλίσκει ἢ ποιεῖται χρῆσιν ἀγαθῶν, παρὰ τῶν εἰς τὴν τουριστικὴν βιομηχανίαν ἐπιδιδόμενων, διὰ νομίσματος ὑγιοῦς ὡς πρὸς αὐτὸν ἀγορασθέν-

κὸς Τουρισμός», ἔνθα περὶ τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῶν ὄρων τούτων, παρανόησις τῶν ὁμοίων ἐδημιούργησε σύγχυσιν εἰς τινάς, οἱ ὁποῖοι προσέδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἔννοιαν τῶν συνεπειῶν αἰτίας δημιουργοῦνται ἐκ τῆς εἰσροῆς συναλλάγματος εἰς ποσὰ ἐλάσσονα τῶν τοῦ διαρρέοντος, διὰ τῶν εἰς ἐξωσυνοριακὸν τουρισμὸν ἐπιδιδόμενων κατοίκων χώρας τινος. («Ξενοδοχειακὸν Βῆμα» Ἀπριλίου 1953).

δ) Πρβλ. Ν. Αἰγινίτην : «Γενικαὶ Ἀρχαὶ Τουριστικῆς Ἐπιστήμης» (Ἀθῆναι 1929) Σελ. 12.

ε) Ὅθεν ὁ ὑπὸ τοῦ Mariotti προβληθεὶς ἐν Χάγῃ «panturismo» ὄρος δι' οὗ νοεῖται ἡ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ συμβολὴ εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς προσεγγίσεως τῶν λαῶν καὶ τῆς διὰ τῆς παγιώσεως τῆς εἰρήνης ἐξασφαλίσεως τῆς εὐημερίας αὐτῶν καταβαλλομένης προσπαθείας. (Ἴδε Angelo Mariotti: «Science et Conscience du Tourisme» ἐν «Revue de Tourisme», No 2, 1951).

ζ) Τὴν τουριστικὴν ὑπόστασιν ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν ιδιοτήτων τόπου τινος. (Ἴδε : Ν. Αἰγινίτην : «Ἡ Σύγχρονος Τουριστικὴ Προπαγάνδα» Ἀθῆναι 1937, Σελ. 71, ὑποσημ. 158), ἀκριβέστερον δὲ τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν, ἠθικῶν καὶ τεχνικῶν θετικῶν τουριστικῶν ψυχολογικῶν παραγόντων περιοχῆς τινος.

τος, καταβάλλει δ' αντίτιμον τῶν εἰς ἑαυτὸν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν εἰς συνάλλαγμα ἔχον μειωμένην ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξίαν.

Καθ' ὅσον δ' εἰς τὸν τουριστικὸν ἐπαγγελματιῶν ἀφορᾷ ἡ λόγῳ τῆς ἐν τινὶ χώρᾳ τυχόν ὑπαρχούσης οἰκονομικῆς ἀδυναμίας ἀγοραστικῆ ἀνικανότης αὐτοῦ—ἥτις καὶ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς κινήσεως τῶν ἐντοπίων περιηγητῶν δέον νὰ ἀποδοθῆ καὶ ψυχικὴν κατάθλιψιν τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ προσωπικοῦ συνεπάγεται—ἀποτελοῦν ἀντιτουριστικοὺς παράγοντας ἀξίους μνείας καὶ προσοχῆς. Προσθετέον ἔτι ὅτι τὰ ἐκ τοῦ τουριστικοῦ εἰσοδήματος ὡς καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ τουριστικοῦ ἐπαγγελματίου κέρδη διατίθενται, ἐν τοιαύτῃ ἀπευκταίᾳ περιπτώσει, πρὸς θεραπείαν ἄλλων ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας αἱ δυσμενεῖς περιπτώσεις καθιστοῦν μᾶλλον ἐπιεικέστερας. Ὅθεν χαλάσεις τῆς πρὸς τελείωσιν τῶν τεχνικῶν τουριστικῶν παραγόντων προσπαθείας, ἐκ μέρους δὲ τοῦ ἐπαγγελματίου, ἀνικανότης πρὸς βελτίωσιν τῶν μέσων τῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν Mariotti, βλέπομεν περαιτέρω, ὅτι ἐξετάζει τίνες οἱ ἀρνητικοὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ παράγοντες, ὧν πρῶτον κατατάσσει τὸν πόλεμον καὶ τὴν γενικὴν κρίσιν. Τὰς ἐπιδημίας δὲν θεωρεῖ ἀξίον σημασίας ἀντιτουριστικὸν παράγοντα, καθ' ὅσον αὐταὶ «ἐντοπίζονται καὶ κατατοπίζονται χάρις εἰς τὴν πρόοδον τῆς ὑγιεινῆς καὶ τὰς σχετικὰς προφυλάξεις» ἔτι δὲ διότι αὐταὶ «ἀποτελοῦν τι τὸ περιορισμένης τοπικῆς καὶ χρονικῆς ἐκτάσεως». Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀγγελία περὶ ὑπάρξεώς που ἐπιδημικῆς νόσου δημιουργεῖ, καθ' ἡμᾶς, ἀντιτουριστικὴν ψυχικὴν διάθεσιν, ἰδίᾳ ὅτε πρόκειται παράδειγμα «οἰκογενειακοῦ τουρισμοῦ». «Διάφορος ὁμῶς εἶναι», τονίζει ὁ διαπρεπὴς διδάσκαλος, «ἡ σημασία τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν κρίσεων αἰνῶντες ἔχουν αἰσθητὸν καὶ διαρκεῖς τὸν ἀντίκτυπον». Τὴν ἐν τῇ τουριστικῇ ἀγορᾷ ζήτησιν διακρίνει ὁ κ. Mariotti εἰς ἐλαστικὴν καὶ ἀνελαστικὴν (anelastica), οἷα ἡ ἐκ μέρους τῶν εἰς θεραπευτικὸν τουρισμὸν ἐπιτιμωμένων ἀτόμων ζήτησις. «Ἐὰν (λέγει ἐπὶ λέξει) λόγῳ πολέμου ἢ σοβαρωτάτης κρίσεως, ἀξιοσημειώτως ἐκπίπτουν ἐν τινὶ χώρᾳ αἱ οἰκονομικαὶ δυνατότητες, αἱ πηγαὶ παραγωγῆς, τὸ χρηματικὸν διαθέσιμον, εἰς τῶν μᾶλλον πληττομένων τομέων εἶναι ὁ τουριστικὸς. Τὰ ἀνελαστικῆς ζητήσεως, δηλαδὴ τὰ ὑπὸ περιηγητῶν παμπλουτῶν ἢ διὰ λόγους ὑγείας ὑποχρεωμένων πρὸς τοῦτο ταξίδια θὰ τελεσθῶν, ἀλλὰ τὸ μείζον μέρος τοῦ κοινοῦ τουρισμοῦ (ἠ) δὲν θὰ πραγματοποιηθῆ, διότι τὸ ἀτομικὸν καὶ οἰκογενειακὸν ἰσοζύγιον, ἐγγόνως μειωμένον, θὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀποποίησιν καταναλώσεως τῶν μὴ ἀπαραιτήτων καὶ, διὰ τοῦτο, μᾶλλον ἀποφευξίμων», (θ).

Δεύτερον μετὰ τῶν ἀντιτουριστικῶν παραγόντων κατατάσσει τὴν ἐθνικὴν διχόνοιαν, ἀναφέρων ὅτι, ἐνῶ τὸ 1938 ἑξακόσιοι χιλιάδες Τσεχοσλοβάκων, Γιουγκοσλάβων, Πολωνῶν καὶ Οὐγγρῶν προσῆλθον εἰς Ἰταλίαν, εἴκοσι μόνον χιλιά-

η) Διὰ τοῦ ὅρου «κοινὸς τουρισμὸς» («T. ordinario») δέον νὰ νοηθῆ ὁ τελούμενος πρὸς ἀναψυχὴν ἐπιδιωκομένην διὰ τῆς μετακινήσεως, τῆς παραμονῆς ἐν περιβάλλοντι διαφόρῳ τοῦ τῆς διαμονῆς κ.τ.λ. Ἀντίθετος εἶναι ὁ ἀποκληθεὶς «ειδικὸς» («specialized») τουρισμὸς, δι' οὗ νοεῖται τὸ ταξίδιον μέσῳ τοῦ ὁποίου ἐπιδικάζεται διεύθυνσις τῆς ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως.

θ) Se in un paese, a seguito di una guerra o di altra grave crisi, si riducono

δες ἐξ αὐτῶν προσήλθον τὸ 1951. Σημειῶν ὅτι καὶ ψυχολογικὰ αἷτια συμβάλλονται εἰς μείωσιν ρεύματος περιηγητῶν, τονίζει ὅτι οἱ ψυχολογικοὶ παράγοντες ἀπέκτησαν ἤδη μείζονα σπουδαιότητα καὶ ἀναφέρει τὴν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Τουριστικῆς Ψυχολογίας παρατηρουμένην ἤδη ὑφ' Ἑλληνοσ καὶ ἄλλων ἐπίδοσιν.

Ἡ καθ' ὑπερβολὴν ἐπέμβασις τῶν Ἀρχῶν χώρας τινος ἀποτελεῖ, λέγει ὁ Mariotti, ἀντιτουριστικὸν παράγοντα, ὡς, ἄλλως τε καὶ ἡ «παράμετρον τῆς κατὰ προσήκοντα τρόπον διαμοιῆς τοῦ περιηγητοῦ» ἀποτελοῦσα αὐξήσιν τῶν τιμῶν ἐν τινι χώρᾳ, κυρίως καθόσον εἰς ὅτι εἰς τὸν ἄλλοεθνή περιηγητὴν ἀφορᾷ: **«Ὅτε τὸ θερμομέτρον τῶν τιμῶν ἀνέρχεται, ἡ θερμοκρασία καθίσταται ἀνυπόφορος ὑπ' αὐτοῦ, ὅστις λύει τὸ πρόβλημα ἐπιταχύνων τὴν ἀναχώρησιν καὶ μετρῶν τὸν χρόνον τῆς ἐν τῇ χώρᾳ παραμονῆς αὐτοῦ»**. Τοιοῦτό τι καθίσταται μᾶλλον εὐνόητον, ὅταν ἀναμνησθῇ τις ὅτι, τὸ μὲν οἱ περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ Mariotti, «πάμπλουτοι» περιηγηταὶ εἶναι εἰς ἀριθμὸν ἐλάσσονες τοῦ τῶν «μέσον τουρισμὸν» δημιουργούντων, τὸ δ' ὅτι οἱ περιορισμοὶ (*restrictions monétaires*) εἰσέτι αἰσθητῶς ὑφιστάμενοι παρὰ ταῖς «ἀπαγορευτικαῖς» (*prohibitionnistes*) ἀποκλιθεῖσαις χώραις, προκαλοῦν παρὰ τῇ ἄλλοδαπῇ περιηγητῇ, παρεκτὸς τῆς δυσχερασίης, ἀδυναμίαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν οὕτω ἀξουμένων αὐτῷ δαπανῶν.

Φορολογικὴ πίεσις ἐπὶ τῶν τουριστικῶν καὶ ξενοδοχιακῶν ἐπαγγελμάτων καὶ καθ' ὑπερβολὴν τελούμενος τελωνειακὸς ἔλεγχος χαρακτηρίζονται ὡς ἀντιτουριστικοὶ παράγοντες ὑπὸ τοῦ Mariotti, ἀναφέροντος, ἡκροστά παραδείγματα ἐνεργειῶν διαπνεομένων ὑπὸ ὑπερβολικοῦ ζήλου πρὸς περιφροῦρησιν τοῦ ἐθνικοῦ συναλλάγματος. Ἐπάναγκες θεωροῦμεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι δεόν νὰ μὴ κατατάσσονται μεταξὺ τῶν ἀντιτουριστικῶν παραγόντων αἱ ἐνεργεῖαι πρὸς περιφροῦρησιν τῆς δημοσίας ὑγείας ἐν τῷ τόπῳ κατευθύνσεως τοῦ περιηγητοῦ, ὑποχρεωτικὸς ἐμβολιασμὸς κατὰ τὴν ἀφίξιν, ἰατρικὴ ἐξέτασις, εἶναι μέσα προκαλοῦντα δυσφορίαν, παροδικὴν ὅμως καὶ ἀντιροπουμένην διὰ συναισθημάτων εὐαρεστίης τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται εἰς τὸν ξένον. Διότι ἔστω καὶ ἀδιαθεσίᾳ, ἐν χώρᾳ ξένη, καταλαμβάνουσα τὸν περιηγητὴν, αὐτῷ κακὸν μέγιστον ἀποτελεῖ διότι καὶ δαπάνας δημιουργεῖ καὶ ἀπώλειαν χρόνου συνεπάγεται, ψυχολογικῶς δὲ μέγαν φόβον ἐμβάλλει εἰς αὐτὸν μακρὰν τοῦ μονίμου περιβάλλοντος εὐρισζόμενον.

Τέλος δ' ἀναφέρει ὡς ἀντιτουριστικὸν παράγοντα τὴν παρὰ κεκτημένους τουριστικὴν ὑπόστασιν τόπους, λειτουργίαν ἐργοστασίων καὶ σανατορίων. Ἐπιτραπῆτω νὰ προβῶμεν εἰς διευκρίνισιν ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς λειτουργίας τούτων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τῆς ἀναδείξεως ἐκεῖνων ὡς τουριστικῶν τόπων. Ἡ

notevolmente le possibilità economiche, le risorse produttive, le disponibilità pecuniarie, della popolazione, uno dei settori più sacrificati sarà precisamente quello turistico. Si effettueranno in genere i viaggi a domanda anelastica, cioè quelli dei turisti ricchissimi e quelli dei turisti obbligati (per ragione di salute) ma la maggior parte del turismo ordinario non si effettuerà perchè il bilancio individuale o familiare, drasticamente minorato, imporrà la rinuncia a consumi meno indispensabili e quindi più riducibili. Si noti che le perturbazioni derivanti da guerre o da crisi in generale, non concernano soltanto la domanda ma anche l'offerta dei servizi turistici... Anche i consumi a domanda anelastica subiscono perturbazioni a seguito di variazioni di prezzo. (A. Mariotti: «L'equilibrio turistico» Σελ. 16).

δημιουργία κέντρων, όπου εργοστάσια και σανατόρια λειτουργούν ήδη, αντενδεικνύεται, πάλιν αντενδεικνυομένης τῆς λειτουργίας εργοστασίων και σανατορίων όπου τουριστικά κέντρα (θέρετρα, θαλάσσιαι και ιαματικαὶ λουτροπόλεις) (1).

Τὸ θέμα τῆς τουριστικῆς διευθετήσεως τοῦ χώρου δὲν ἀπασχολεῖ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος μελέτῃ του τὸν καθηγητὴν Mariotti, προσδίδοντα εἰς αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα συμβολῆς εἰς τὴν τουριστικὴν οικονομικὴν. Σοβαρὸν, ἐν τούτοις, παράγοντα ἀποτελεῖ ἡ διευθέτησις τοῦ χώρου, συνιστώσα ὑποκείμενον τῆς Τουριστικῆς Αἰσθητικῆς· αὕτη σπουδάζει τὰς μεθόδους αἰτινες ἐφαρμόζονται πρὸς διευθέτησιν τῆς ὑπαίθρου, τὰ τῶν τοπικῶν ρυθμῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους δέον νὰ ἐκτελῶνται, ἐν πολλοῖς, ἡ οἰκοδόμησις ξενοδοχείων και ἡ προμήθεια τοῦ ἐξοπλισμοῦ αὐτῶν κ.λ. Συναπτομένη δὲ και πρὸς ὅ,τι εἰς τὴν Λαϊκὴν Τέχνην ἀφορᾷ ἔτι δὲ και πως πρὸς τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου και τὴν γενικὴν Ἱστορίαν τῆς Τέχνης, ἡ Τουριστικὴ Αἰσθητικὴ ἀποτελεῖ μετὰ τῆς Τουριστικῆς Κοινωνιολογίας (α) και τῆς Τουριστικῆς Ψυχολογίας τὴν «φιλοσοφίαν τοῦ τουρισμοῦ» (β).

Ἐξετάζων, περαιτέρω, τὰ «εὐνοϊκὰ και θετικὰ στοιχεῖα» τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ, καταλέγει πρῶτιστον μετὰ ξὺ αὐτῶν τὴν βελτίωσιν τῆς συγκοινωνίας. Δέον περὶ αὐτῆς νὰ λεχθῇ ὅτι αἱ σχετικαὶ ἐνέργειαι δέον νὰ ἐπεκτείνωνται πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν στοιχείων ὅλων ἐκείνων, αἵτινα ἕκαστον τῶν κατὰ ξηρὰν, ναυτικῶν και κατ' ἀέρα συγκοινωνιακῶν μέσων δέον νὰ ἐμφανίζῃ, ἤτοι ἀσφάλειαν, ταχύτητα, εὐθνηρίαν, πυκνότητα και ἄνεσιν. Ἐτι δ' ὅτι, ἐνίοτε, ἡ σχετικὴ προσοχὴ ἀρκεῖ νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τινα μόνον ἐξ αὐτῶν, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐφ' ἕκαστον τῶν εἰδῶν τοῦ τουρισμοῦ ἐπιδιδόμενων, τῶν ἐπιθυμῶν και τῶν ἐπὶ τούτων ἀπαιτήσεών των. Τοῦτο δέ, διότι οἱ περιηγηταὶ διακρίνονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπείγομένων νὰ μεταβοῦν εἰς τὸν τόπον κατευθύνσεως αὐτῶν και τῶν ἐπείγομένων νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ περιβάλλον τῆς μονίμου διαμονῆς αὐτῶν. Χάριν τῶν μὲν ἐξ αὐτῶν ἡ ταχύτης, ἐνῶ χάριν τῶν δὲ ἡ ἄνεσις. Ἐτι διακριτέον αὐτοὺς εἰς τοὺς ἡσσονος και τοὺς μείζονος οικονομικῆς δυνατότητος ὡς και τοὺς ἠθελημένως ἢ ἐξ ἀνάγκης

1) Αἰτία τῆς καταπτώσεως τοῦ Ν. Φαλήρου εἶναι ἡ λειτουργία ἐργοστασίων κειμένων εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς λύσεως, ἡ ἴποια ἀπέβαινεν ἐπικίνδυνος λόγῳ τῆς ρυπαρότητος τῶν θαλασσίων ὑδάτων. Αἴτιον τῆς καταπτώσεως τῶν παρακτινῶν προστασιῶν Ἑλληνικῶ, Π. Φαλήρου και «Δικηγορικῶ» ἀπέβη ἡ ἐκεῖ λειτουργία ἀεροδρομίων. Ὁ ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἀεροπλάνων θόρυβος και ὁ ἐξ αὐτῆς ἐνδεχόμενος κίνδυνος ἀποτελοῦν ἀντιτουριστικὸν παράγοντα. Ὅθεν συνεζητήθη και ἡ ἐκεῖθεν μεταφορὰ τοῦ ἐνὸς τῶν ἀεροδρομίων, πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ θερέτρου ἀπὸ τῶν θορύβων, ὧν και οἱ μελωδικώτεροι ἔτι, τεχνητοὶ ὄντες, ἀντεδεικνύονται ἐν περιβάλλοντι ἢ εἰς ὁ μεταβάσις ἐπιζητεῖται πρὸς ἀναζήτησιν ἡσυχίας ἐν τῇ οἰωπῇ. Ὅτω, ἡ ἰταλικὴ πόλις Pistoia, περιφρουρουμένη ἀπὸ παντὸς θορύβου, διαφημίζεται ὡς «οἰωπῆ πόλις».

α) Ὁ Γερμανοελβετὸς καθηγητῆς τῆς τουριστικῆς οικονομικῆς κ. Hunziker ἐξέδωκε πρὸ ἐτῶν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Social Tourism».

β) Τοῦ ὅρου τούτου ἡ χρῆσις σπανίως εἰσέτι γίνεται, ἄτε μήπω συστηματοποιηθείσης τῆς προσπαθείας πρὸς δημιουργίαν τοῦ κλάδου τῆς Τουριστικῆς Αἰσθητικῆς. Τὰ γνωστότερα ἐπὶ τοιοῦτου θέματος συγγράμματα ὀφείλονται, ἐν τῷ παρελθόντι εἰς τὸν de Montepach, και τὸν Ruskin, ἐνῶ ἀπὸ τινος πλείστοι μελέται, ἀφορῶσαι εἰς τὴν τουριστικὴν διευθέτησιν τοῦ χώρου καταχωρίζονται εἰς τουριστικὰ περιοδικὰ.

προσδίδοντας εις τὸ ὄπερ ἐπιχειροῦν ταξίδιον ἀθλητικὸν ἢ ἐκδρομικὸν τύπον.

Πρώτην κατατάσσει τὴν συγκοινωνίαν, δι' ἧς καὶ ἡ ξενοδοχία, κυρίως, καὶ τὰ λοιπὰ τουριστικὰ ἐπαγγέλματα τροφοδοτοῦνται, δεύτερον μεταξύ τῶν παραγόντων τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ καταλέγει ὁ Mariotti τὴν πρῶτον τῶν τεχνικῶν παραγόντων, ἐν οἷς τὰ ξενοδοχεῖα. «**Ὁ σημερινὸς περιηγητὴς δὲν εἶναι πλέον (παρατηρεῖ) ὁ πᾶμπλουτος ἐκεῖνος ὁ περὶ τῶν δαπανῶν ἀδιαφορῶν, ἀλλ' εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὑπαλληλίσκος, ἐργάτης, σπουδαστὴς ταξιδεύων ἐντὸς στενῶς καθωρισμένου οικονομικοῦ προγράμματος. Χρειάζονται, λοιπόν, ξενοδοχεῖα ὀλιγοδαπάνου διαμονῆς, ἔχοντα ὁμως νὰ ἐμφανίσουν τὸ ἐπάναγκες ὄριον ἀνέσεως ὑπὲρ τοῦ ταξιδιώτου**» (1γ). Ἐξαιρεῖ τὴν σημασίαν τῆς ἐνεργείας ξενοδοχιακῆς προπαγάνδας διὰ μέσων τινῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναφέρει τὰ ξενοδοχιακὰ δελτία.

Τὸν συντονισμὸν τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, τὴν παρ' ἐκάστου τῶν ὁποίων παροχὴν διευκολύνσεων ἀποδέχεται ὡς μέσον θεμιτοῦ συναγωνισμοῦ, καταλέγει μεταξύ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ὄργανωτικὴν προπαρασκευὴν τοῦ τουρισμοῦ, εἰς ἣν ὑπάγει τὰ μέσα ἀσφαλείας, οἷα τὸ «ραντάρ», ἡ κατασκευὴ ἀβυθίστων σκαφῶν, ἡ λειτουργία βοηθητικῶν ἀεροδρομίων, αἱ τουριστικαὶ ἀσφαλίσεις. Ἄλλὰ καὶ τὴν παροχὴν τῶν τεχνικῶν διευκολύνσεων, ὧν πλείστα τὰ τουριστικὰ γραφεῖα παρέχουν, ἐξαιρεῖ ὁ συγγραφεὺς.

Τὴν τουριστικὴν συνείδησιν ὁ Mariotti θεωρεῖ ὡς ἀξιόλογον θετικὸν ψυχολογικὸν παράγοντα, διὸ ἀποδίδει εἰς τὸν ὄρον ἔννοιαν εὐρύτεραν τῆς ἤδη δοθείσης (ιδ) καθότι περιεχόμενον αὐτῆς θεωρεῖ καὶ τὴν ἐνύπαρξιν τῆς γνώμης τῆς ιδιότητος τοῦ τουρισμοῦ ὡς συντελεστοῦ δημιουργίας «**κλίματος ἀμοιβαίας κατανοήσεως μεταξύ τῶν λαῶν**». Ἐν τῷ ὑπὸ τίτλον «**Συμπεράσματα**» κεφαλαίῳ τῆς ἐν λόγῳ μελέτης ὁ καθηγητὴς Mariotti γράφει μεταξύ ἄλλων : «**Αἱ χῶραι, αἵτινες νομίζουν ὅτι διὰ τῶν περιορισμῶν προστατεύουν τὸ ἴδιον ἐαυτῶν νόμισμα, ἀποκόπτονται, εἰς τὸ τέλος ἀπὸ τῶν διεθνῶν πνευματικῶν ἀνταλλαγῶν**».

Τὴν εἰς τὰ τουριστικὰ κρατικὴν ἐπέμβασιν ἀποδέχεται μόνον ὅταν αὕτη ἐνεργῆται πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου, πρὸς παροχὴν βοήθειας, πρὸς ἐξασφάλισιν προόδου. Καταδικάζει δ' αὐτὴν ἐνεργουμένην τυχόν ἐπὶ ἐκδηλώσεων ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἀπαρνεῖται τὴν γραφειοκρατίαν καὶ τὴν «**τουριστικὴν ὑπαλληλοκρατίαν**» (*funzionario*). Τετρατίζει δὲ τὴν μελέτην, ἐξαιρῶν τὴν τουριστικὴν κυβερνητικὴν, εἰς ἣν ἡ σταθερὰ καὶ ταχεῖα πρόοδος τοῦ τουρισμοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀφείλεται (ιε).

1γ) Τοιαύτη ἀντίληψις δὲν ἐπρυτάνευσε πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως πολυτελεστάτου ξενοδοχείου ἐν Κερκύρᾳ, ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς ὁποίας προσδίδει αὐτῇ ἐπικινδύνους κατὰ τι τὴν φήμην καὶ τὴν τουριστικὴν ὑπόστασιν ἀντιπάλους, ἐνῶ ἡ ἀκτὴ τοῦ Σαρωνικοῦ στερεῖται ξενοδοχείων ἱκανῶν νὰ δεχθοῦν πολυάριθμον πελατεῖαν, ἐκχεομένην πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐκ τῶν δύο μεγάλων ἀστικῶν κέντρων πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ἀκτὴ αὕτη γειτνιάζει.

ιδ) Ἴδε : Ν. Αἰγινήτην : «**Τουριστικὴ Συνείδησις**» ἐν περιοδικῷ «**Ξενία**», ἀρ. 9, 1949.

ιε) Ἴδε : Α. Mariotti «**Sistematica e gubernetica del Turismo**» ἐν «**Revue de Tourisme**» (ἀρ. 3, 1951) ἀνάπτυξιν δὲ τοῦ θέματος ἐν : Ν. Αἰγινήτου : «**Τουριστικὴ Κυβερνητικὴ**» (περιοδικὸν «**Ξενοδοχειακὸν Βῆμα**» 24 Ἰανουαρίου 1953).